

Misjonarze Pomorza

Misja świętego Wojciecha

Wojciech urodził się w 956 roku w Libicach – miejscowości leżącej na terenie dzisiejszych Czech. Przyszedł na świat we wpływowej rodzinie Sławnikowiców, która rywalizowała o władzę z innym, równie potężnym rodem – Przemysłidami. Nowy potomek został nazwany na chrzcie Wojciechem – imię to oznacza „radość wojów”, co sugeruje, że rodzice chłopca pierwotnie nie przeznaczili go do stanu duchownego. O jego przyszłości zdecydowała ciężka choroba przebyta we wczesnym dzieciństwie, objawiająca się bardzo wysoką gorączką i silnymi bólami brzucha. Kiedy medycy stracili już nadzieję na ozdrowienie maleństwa, rodzice złożyli Wojciecha na ołtarzu, przed obrazem Bogarodzicy, i ofiarowali jego życie Bogu. Po przeprowadzeniu tego rytuału dziecko wróciło do zdrowia – uznano to za cud i znak wskazujący prawdziwe przeznaczenie chłopca. Odtąd Wojciecha przygotowywano do kapłaństwa. W latach 972–981 młodzieniec uczył się w klasztorze.

W 983 roku Wojciech został biskupem Pragi. Żył w ubóstwie, zgodnie z ideałem osobowym średniowiecznego duchownego. Większość swoich dochodów przeznaczal na potrzeby wiernych: wykupywał z niewoli jeńców, wspierał biednych orazłożył znaczne sumy na rozwój wspólnoty Kościoła praskiego. W roku 989 udał się do Rzymu, aby zrzec się biskupstwa oraz uzyskać zgodę na wstąpienie do zakonu benedyktynów. W 992 roku Wojciech znów został skierowany do Pragi. Po dwóch latach pracy w czeskiej metropolii powrócił do Stolicy Apostolskiej, by zgłosić papieżowi gotowość do pracy misyjnej. Podczas krótkiego pobytu w Rzymie zaprzyjaźnił się z cesarzem niemieckim Ottonem III. Z Watykanu wybrał się na pielgrzymkę po kilku europejskich sanktuariach.

W trakcie swojej wędrówki biskup Wojciech dotarł, na początku 997 roku, do Gniezna, na dwór księcia Bolesława. Na ziemi polskie przybył, aby przeprowadzić misję ewangelizacyjną wśród plemion żyjących w pobliżu północnych granic państwa Chrobrego: u Wioletów – potomków Pomorzan zamieszkujących tereny między Wisłą a Łabą – lub u Prusów, zajmujących obszary na wschód od Wisły. Duchowny skłaniał się raczej ku pierwszej opcji, zakładającej pracę na dzisiejszych Kaszubach, jednak władca Polski namówił go do podjęcia próby nawrócenia Prusów. Na otrzymanej od księcia łodzi Wojciech wypłynął wiosną 997 roku w górę Wisły, do Gdańska; spieszył się, chciał bowiem ochrzcić mieszkańców tego miasta jeszcze przed Wielkanocą. W podróży towarzyszył mu oddział polskich wojów, który miał ochraniać misję. Po dopłynięciu do celu duchowny ochrzcił tamtejszych pogan w Wielką Sobotę, po czym wyruszył łodzią w kierunku obszarów zajmowanych przez Prusów. Po dotarciu na miejsce, odprawił jednak żołnierzy – dalej pielgrzymował w asyście jedynie dwóch kapłanów: Radzima-Gaudentego oraz Benedykta.

Wojciech zatrzymał się na spoczynek w Świętym Gaju – miejscu obrzędów religijnych, pełniącym ważną funkcję w pruskich wierzeniach. Na zbezczeszczenie świętego przybytku Prusowie zareagowali agresją – zabili biskupa włóczniami. Pierwszy cios zadał duchownemu pruski kapłan o imieniu Sicco. Po egzekucji poganie ścieli Wojciechowi głowę i odesłali ją do Gniezna.

Ksiązę Bolesław wykupił zwłoki misjonarza – zapłacił poganom złotem ważącym tyle samo co ciało męczennika. Wkrótce miejsce wiecznego spoczynku biskupa w Gnieźnie tłumnie zaczęli odwiedzać pielgrzymi. Pierwszy polski męczennik zdobył sławę w całym chrześcijańskim

świecie; w Europie znany był jako Adalbert, a zatem z imienia, które otrzymał na bierzmowaniu. Niebawem do grobu przyjaciela przybył sam cesarz Otton III. Wizyta monarchy była nobilitacją dla młodego polskiego Kościoła – wkrótce została utworzona archidiecezja gnieźnieńska, podporządkowana tylko papieżowi i uniezależniona od archidiecezji znajdujących się poza granicami państwa księcia Bolesława. Biskup Wojciech został kanonizowany i ogłoszony patronem Polski.

Misja świętego Wojciecha została wykorzystana w procesie państwowotwórczym przez księcia Bolesława Chrobrego, władcę Polski.

Misje Ottona z Bambergu z 1124 i 1128 roku

W 1123 roku polski książę Bolesław Krzywousty dokonał ostatecznego podboju Pomorza. W celu potwierdzenia i umocnienia swojej władzy na opanowanych obszarach zwrócił się do papieża Kaliksta II o udzielenie zgody na misję ewangelizacyjną na ziemiach nadbałtyckich. Równolegle Ojciec Święty ogłosił nowy podział diecezjalny ziem polskich: utworzono wówczas diecezje lubuską, kruszwicką i wrocławską – do tej ostatniej miały należeć między innymi ziemie obejmujące dzisiejsze Kaszuby. Watykan zapowiedział również założenie diecezji szczecińskiej, jej powstanie uzależniono jednak od ewentualnego sukcesu działań chrystianizacyjnych prowadzonych na terenach podbitych księstw zachodniopomorskich.

Po nieudanych pierwszych próbach nawrócenia pogan z Północy Bolesław Krzywousty zdał sobie sprawę, że misję ewangelizacyjną wśród Wieletoń i Pomorzan należy powierzyć osobie, która cieszy się zaufaniem zarówno w Watykanie, jak i na dworze cesarza niemieckiego. Zwrócił się zatem o pomoc do biskupa Bambergu – Ottona. Był to trafny wybór: w zarządzanej przez tego hierarchę diecezji mieszkało wielu Słowian, duchowny znał zatem ich język i obyczaje, co dawało nadzieję na powodzenie jego wyprawy na północne tereny Polski.

Otton rozpoczął swoją misję na Pomorzu w 1124 roku – wyruszył ze Stargardu nad Iną. Niedługo potem dotarł do Pyrzyc, gdzie odbyły się pierwsze masowe chrzty. Wielu tamtejszych Pomorzan zastosowało się do rozkazów swoich władców: porzuciło starą wiarę i przyjęło chrześcijaństwo. Po pierwszych sukcesach biskup Bambergu odwiedził Kamień, w którym rezydował książę Warcisław. Dalsza droga duchownego wiodła przez kolejne miejscowości: Wolin, Szczecin, Gardziec nad Odrą, Lubin, Kłodno, Kołobrzeg i Białogard. W niemal każdym miejscu Otton udzielał chrztu tysiącom ludzi – wracał do Bambergu przez ziemie polskie opromieniony sławą wielkiego misjonarza.

W drugą podróż misyjną biskup udał się w roku 1128, po uzyskaniu zgody papieża i cesarza niemieckiego. Ponownej wizyty Ottona na Pomorzu domagał się Warcisław z Kamienia, który dążył do uniezależnienia młodego lokalnego Kościoła od wpływów polskich. Ambitne plany księcia były jawną prowokacją wymierzoną w polskie władze – Pomorzanom groził najazd wojsk Krzywoustego, jednak mediacje podjęte przez Ottona z Bambergu pozwoliły uniknąć wojny. Podczas drugiej misji biskup odwiedził miejscowości: Dymin, Uznam, Wołogoszcz, Chocków, Szczecin i Kamień. W każdej z nich organizował chrzty okolicznych mieszkańców. Najważniejszą konsekwencją jego wysiłków ewangelizacyjnych było utworzenie w 1140 roku biskupstwa w Wolinie, w samym centrum księstwa zachodniopomorskiego. Nie powiodły się natomiast podejmowane przez Ottona próby schryścianizowania Rugii oraz terenów zamieszkałych przez Wkrzan.

LITERATURA

G. Labuda, *Historia Kaszubów w dziejach Pomorza*, t. I, Gdańsk 2006.

G. Labuda, *Święty Wojciech. Biskup-męczennik. Patron Polski, Czech i Węgier*, Wrocław 2004.

CELE LEKCJI

UCZEŃ:

- prezentuje sylwetki świętego Wojciecha i świętego Ottona z Bambergu,
- przedstawia przebieg misji ewangelizacyjnych Wojciecha i Ottona,
- określa znaczenie pierwszych misji chrystianizacyjnych nad Bałtykiem dla Pomorza i Polski,
- omawia politykę Bolesława Krzywoustego wobec ziem pomorskich i wskazuje na jej wpływ na chrystianizację Kaszub,
- wymienia najstarsze osady i miasta na Pomorzu,
- podaje imiona władców polskich i pomorskich panujących w X i XI wieku.

METODY: wykład, dyskusja, rozmowa kierowana, praca z mapą, praca z tekstem źródłowym

FORMY PRACY: indywidualna, zbiorowa

ŚRODKI DYDAKTYCZNE: karta pracy

PRZEBIEG LEKCJI

I. OMÓWIENIE NAJWAŻNIEJSZYCH ZAGADNIENI ZWIĄZANYCH Z MISJĄ ŚWIĘTEGO WOJCIECHA

1. Nauczyciel prezentuje sylwetkę biskupa Wojciecha: opowiada o jego pracy w Pradze, pobycie na dworze księcia polskiego Bolesława oraz o tragicznie zakończonej misji na Pomorzu, u Prusów. Następnie rozdaje karty pracy.
2. W trakcie analizy zamieszczonej mapy uczniowie utrwalają wiedzę dotyczącą wędrówki świętego Wojciecha z Gniezna na ziemie pruskie (zadanie 1. z karty pracy). Zapoznają się także z płaskorzeźbami widniejącymi na drzwiach katedry gnieźnieńskiej i układają w porządku chronologicznym przedstawione na nich wydarzenia związane z misją męczennika (zadanie 3.).
3. Prowadzący inicjuje dyskusję, podczas której uczniowie poszukują odpowiedzi na pytanie, jakie znaczenie miała misja świętego Wojciecha dla młodego polskiego Kościoła oraz dla polityki prowadzonej przez polskiego księcia Bolesława.

II. WPROWADZENIE WIADOMOŚCI DOTYCZĄCYCH MISJI OTTONA Z BAMBERGU

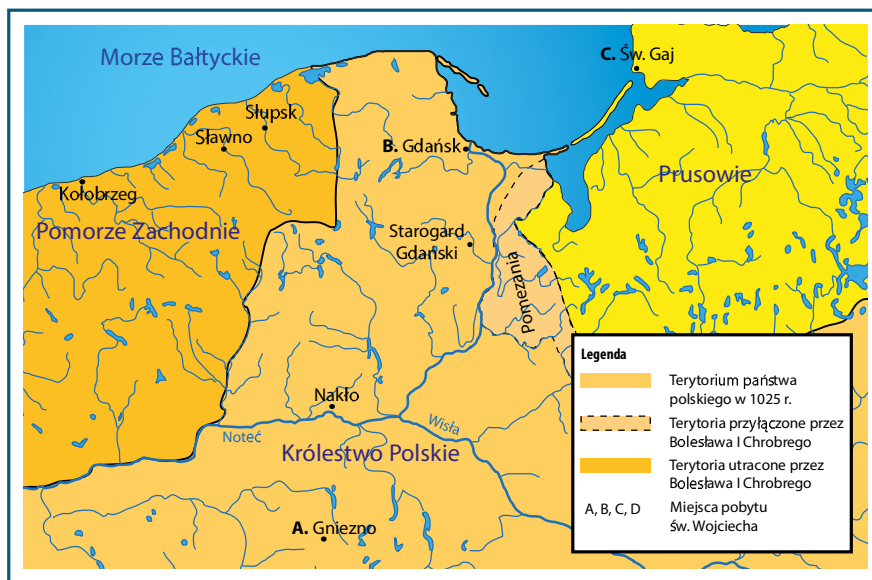
1. Nauczyciel przedstawia życiorys biskupa bamberskiego Ottona oraz omawia przyczyny i przebieg jego misji wśród plemion zachodniopomorskich.
2. Uczniowie analizują znaczenie wypraw Ottona dla państwa polskiego rządzonego przez Bolesława Krzywoustego. Wskazują także na mapie trasę, którą przebył biskup podczas swoich misji (zadanie 2. z karty pracy). Na podstawie tekstu źródłowego zamieszczonego w zadaniu 4. omawiają przebieg ceremonii chrztu w epoce średniowiecza oraz porównują obrzęd sprzed tysiąca lat z uroczystością odbywającą się we współczesnych kościołach.
3. Prowadzący inicjuje rozmowę, w trakcie której osoby chętne formułują odpowiedzi na następujące pytania: *Jaką rolę odegrali w historii Pomorza Wojciech i Otton?, Jakie znaczenie miały ich misje dla rozwoju regionu?*

III. PODSUMOWANIE TEMATU

Podczas wspólnej dyskusji uczniowie wraz z nauczycielem oceniają znaczenie chrztu dla Pomorza i Polski.

ZADANIE 1.

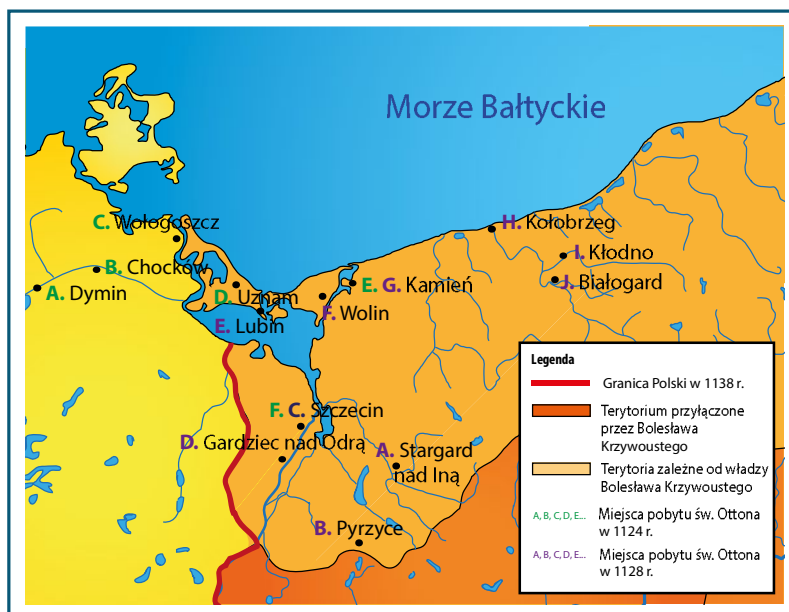
Zaznacz na mapie dowolnym kolorem trasę, którą pokonał święty Wojciech w drodze na Pomorze i na tereny zajmowane przez Prusów.

Misja świętego Wojciecha na ziemiach wschodnio-pomorskich

ZADANIE 2.

Zaznacz na mapie kolorem zielonym przebieg pierwszej misji Ottona z Bambergu na Pomorzu Zachodnim, a kolorem czerwonym – trasę, którą przebył biskup w trakcie drugiej misji ewangelizacyjnej. Następnie zapisz w wyznaczonym miejscu nazwy wszystkich osad, które odwiedził misjonarz podczas swoich wypraw.

Misje świętego Ottona na ziemiach zachodnio-pomorskich

ZADANIE 3.

Zapoznaj się z fotografiami płaskorzeźb umieszczonych na drzwiach katedry gnieźnieńskiej. Następnie ulóż w kolejności chronologicznej ukazane na nich wydarzenia związane z misją świętego Wojciecha. W tym celu wstaw w kratki przy podpisach do zdjęć cyfry od 1 do 8.

- W tej scenie święty Wojciech przybywa łodzią do Gdańska w towarzystwie dwóch duchownych: swojego brata Gaudentego i benedyktyna Boguszy. Na brzegu misjonarza witają mieszkańcy nadbałtyckiej osady.

- Ta płaskorzeźba z drzwi gnieźnieńskich ukazuje przewiezienie ciała misjonarza z ziemi pruskiej do Gniezna.

- Płaskorzeźba ukazuje chrzest gdańszczan.

- To scena wykupu przez polskiego księcia Bolesława zwłok Wojciecha za złoto ważące tyle samo co ciało męczennika.

- W tej scenie biskup Wojciech odprawia w Gdańsku ostatnią mszę świętą przed wyruszeniem na ziemię pruskie.

- W przedstawionej scenie ciało Wojciecha zostaje złożone do grobu. Z lewej strony obrazu ukazany został książę Bolesław. Postawa polskiego władcy wyraża żal po śmierci misjonarza.

- Kolejny obraz z drzwi gnieźnieńskich przedstawia wystawienie zwłok misjonarza w Świętym Gaju. Ciało Wojciecha spoczywa owinięte w całun.

Fot. Wojciech Wójcik

- Ta płaskorzeźba ukazuje męczeńską śmierć Wojciecha w Świętym Gaju.

ZADANIE 4.

Zapoznaj się z tekstem opisującym uroczystość chrztu pogan pomorskich, którą zorganizował i przeprowadził Otton z Bambergu. Następnie wykonaj polecenia.

Chrzest pogan zachodniopomorskich

Wzniósłszy zaś trzy chrzcielnice¹, Otton zarządził, że w jednej on sam chrzcić będzie tylko mężczyzn i chłopców, w innych zaś inni kapłani osobno niewiasty, osobno mężczyzn [...]. Wielkie kadzie głębiej kazał umieścić w ziemi, tak że brzegi kadzi sięgały człowiekowi do kolan albo jeszcze mniej wystawały z ziemi; a kiedy napełniono je wodą, łatwe było do niej wejście. Naokoło kadzi² kazał rozciągać zasłony przy pomocy wbitych słupków i naciągniętych linek, aby parawan³ niby wieniec ze wszystkich stron opasywał kadź; przed kapłanem zaś i pomocnikami, którzy, stojąc obok, z jednej strony mieli dokonać obrzędów sakramentu, zwieszano się prześcieradło przywiązane linką. W ten sposób pod każdym względem dbano o skromność⁴, aby nic płaskiego czy nieprzystojnego⁵ nie wytykano w związku z sakramentem [...]. Kiedy więc tłumy przybywały na miejsce nauk religijnych, biskup do wszystkich wspólnie wygłosił kazanie, następnie jedną pleć od drugiej oddzielił, ustawiając po lewej lub prawej stronie, i pouczywszy o prawdach wiary, namaścił olejem, po czym polecił udać się im do jednej lub drugiej chrzcielnicy. Kiedy więc przybyli już przed zasłonę, pojedynczo już, tylko ze swoimi rodzicami chrzestnymi, wchodzili dalej. I zaraz szatę, w którą przystępujący do chrztu był odziany, oraz święcę woskową, kiedy ów zstępował do wody, odbierali rodzice chrzestni; trzymając ją przed swym obliczem, czekali, aż będą mogli ją oddać wychodzącemu z wody. Kapłan zaś, który stał przy kadzi, skoro usłyszał raczej niż zobaczył, że ktoś znajduje się w wodzie, uchyliwszy nieco zasłony, przez potrójne zanurzenie głowy dokonywał aktu owego sakramentu; po namaszczeniu zaś krzyżem świętym⁶ na głowie i po nałożeniu białej szaty odsuwał zasłonę i kazał ochrzczoneму wyjść z wody, a rodzice chrzestni okrywali go szatą, którą trzymali, i wyprowadzali. Taki był u nas sposób, taki obrządek, taki rytuał udzielania chrztu [...] zarówno w Pyrzycach, jak i w innych miastach i grodach, gdziekolwiek mnóstwo ludzi zmuszało nas do zatrzymania się [...].

Źródło: G. Labuda, *Historia Kaszubów w dziejach Pomorza*, t. I: *Czasy średniowieczne*, Gdańsk 2006, s. 98–100.

PRZYPISY:

¹ *Chrzcielnice* – zbiorniki z wodą święconą używane podczas chrztu.

² *Kadź* – zbiornik z wodą.

³ *Parawan* – zasłona.

⁴ *Dbano o skromność* – dbano, aby nie popełnić grzechu i zachować wstydlivość.

⁵ *Płaskie, nieprzystojne* – grzeszne, nieprzyzwoite.

⁶ *Krzyżmo święte* – święty olej używany podczas obrzędu chrztu.

- 1.** Opisz własnymi słowami, w jaki sposób przebiegał chrzest mieszkańców Pomorza. Uwzględnij odpowiedzi na podane pytania.
- Kto udzielał sakramentu?
  - W jakim wieku były osoby ochrzczone?
  - Kto, oprócz osób przyjmujących chrzest, brał udział w uroczystości?
  - W jaki sposób kapłani i ich pomocnicy przygotowali miejsce, w którym miała się odbyć ceremonia?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 2.** Wyjaśnij, dlaczego kobiety przyjmowały chrzest w innym miejscu niż mężczyźni.

.....

.....

.....

.....

- 3.** Jak wyglądało przyjęcie sakramentu chrztu w średniowieczu, a w jaki sposób uroczystość ta przebiega obecnie? Wskaż podobieństwa i różnice między obrzędem opisanym w tekście a ceremonią chrztu odbywającą się we współczesnych kościołach. W tym celu uzupełnij tabelę.

Chrzest w średniowieczu	Chrzest w czasach współczesnych

- 4.** Podaj nazwę miejscowości, w której odbył się chrzest opisany w tekście.

.....